

Психологічний тренінг з розвитку професійної ідентичності як засіб професійно – творчого становлення педагога.

Сучасне суспільство висуває підвищені вимоги до особистості вчителя, до рівня його професіоналізму. Зміни, що відбуваються галузі освіти вимагають удосконалення системи психологічного супроводу фахівців на різних етапах його професійного становлення.

Молоді викладачі в перші роки своєї діяльності усвідомлюють основні її цілі, застосовують на практиці набуті у вищому навчальному закладі професійні знання та навички, адаптуються до умов роботи конкретного навчального закладу.

На перших етапах професійного становлення основною рушійною силою цього процесу є протиріччя між уявними та реальними умовами професійної діяльності. Провідною психологічною тенденцією особистості, яка починає на практиці оволодівати своєю професією є тенденція до самоствердження в системі нових для себе стосунків, прагнення ідентифікуватися з професійною спільнотою, її цінностями та смислами діяльності.

На етапі адаптації, молодий вчитель потребує підтримки і допомоги всіх учасників навчально - виховного процесу. Значну роль в цьому процесі може і повинен відіграти практичний психолог навчального закладу.

Однією з сучасних технологій підготовки молодих вчителів в системі освіти вважаємо тренінг, який є одним із засобів сприяння успішному професійному становленню. Психологічний тренінг як метод активного соціально-психологічного навчання є широко вживаним видом психологічної роботи, що динамічно розвивається.

Тренінг (від англ. to tren), означає “навчатися, тренувати”. Це спосіб спілкування, одна з форм оволодіння новими знаннями, процес пізнання себе та інших, форма розширення досвіду. Навчання в тренінгових групах дарує учасникам радість, розвиває навички співпраці, сприяє конструктивному спілкуванню, розширює коло друзів, відкриває нові перспективи. Тренінгові форми навчання передбачають отримання знань не в готовому вигляді, а в

результаті активної взаємодії учасників, і, на відміну від традиційних, охоплюють весь потенціал людини.

В літературі, присвяченій тренінгам, виділяють безліч їх різновидів. Терміни «психологічний тренінг» та «соціально-психологічний тренінг» (СПТ) складно піддаються однозначному визначенню. В широкому розумінні СПТ – будь – яке активне соціально-психологічне навчання, що здійснюється з опорою на механізми групової взаємодії; практика психологічного впливу, заснована на активних методах групової роботи [1,2]. Соціально-психологічний тренінг як сучасна інтерактивна форма роботи набуває все більшого поширення в діяльності практичного психолога навчального закладу. Дана форма роботи сприяє кращому розумінню учасниками тренінгу власного внутрішнього світу, усвідомленню можливостей зміни себе на краще, допомагає зрозуміти власні почуття, переглянути сформовані стереотипи, навчає ефективним моделям поведінки тощо. В процесі виконання тренінгових вправ, учасники мають можливість обіграти проблемні життєві ситуації, знайти ефективні варіанти їх вирішення.

Підготовка сучасного фахівця повинна бути орієнтована на професійний саморозвиток особистості, формування та розвиток в нього професійної ідентичності.

Для успішного професійного становлення педагогів необхідне створення певних умов та вирішення ряду факторів: функціональна та екзистенційна відповідність людини та професії, наявність в особистості професійно важливих якостей, професійної спрямованості, сформованість професійної Я-концепції, наявність спеціальних знань та вмінь, ідентифікація з професійною спільнотою та обраною професією, гідний статус професії в суспільстві тощо.

Метою нашого тренінгу з розвитку професійної ідентичності для молодих педагогів було створення умов для усвідомлення ними власних професійних можливостей та визначення шляхів професійного зростання. Головними завданнями тренінгу було: 1) сприяти розумінню учасниками власного професійного Я, прийняття себе в професії; 2) навчити учасників долати професійні утруднення; 3) керувати своїм професійним розвитком; 4) сприяти

професійно-творчому становленню вчителя. Ці завдання вирішувалися шляхом рефлексії та вербалізації учасниками життєвих та професійних цінностей та принципів; аналізу плюсів та мінусів студентських і професійних ролей; відпрацювання навичок професійного спілкування; формування позитивної «Я-концепції-педагога»; вирішення професійно-творчих завдань; гармонізації емоційного стану.

В ході тренінгу ми дотримувалися певних правил, важливих при проведенні даної форми роботи, а саме: використання принципів групової роботи (активність учасників, партнерське спілкування тощо), застосування активних методів групової роботи (інтерактивні ігри та групові дискусії), аналіз групової динаміки, створення ефективної просторової організації при проведенні занять тощо.

Центральною ідеєю тренінгу стала концепція професійної ідентичності. У вітчизняній психології професійна ідентичність вивчається в площині професійного розвитку та є основною його характеристикою. Вона свідчить про ступінь прийняття обраної професійної діяльності в якості засобу самореалізації, а також про ступінь визнання себе в якості професіонала. Професійна ідентичність допомагає особистості керувати своїм професійним становленням, свідомо вибирати лінію свого професійного розвитку, спираючись на власні та групові цінності, а також забезпечує професійну адаптацію [3,10,11].

Не можна не погодитись з думкою І. Ю. Зубкової [4], що суспільству потрібен вчитель, який не тільки репродукує знання та є грамотним виконавцем, а, насамперед, орієнтований на творчість професіонал, здатний до постійного самовдосконалення.

Саме тому, одним із завдань запропонованого тренінгу є створення умов для пошуку та розкриття учасниками власного професійно – творчого потенціалу, т.я. чим більше вчитель усвідомлює його, тим більше професійний розвиток стає фактором творчого самовиховання та самозміни [4].

Проблемам становлення творчої особистості педагога присвячено роботи Ш. Амонашвілі, В. Андрєєва, Д. Богоявленської, В. Кан-Каліка, В. Ляудіс, М. Поташника, В. Роменця тощо.

Сучасними психологами (Л. Б. Шнейдер, І. А. Дружиніною та ін.) розроблено тренінги з розвитку професійної ідентичності майбутніх практичних психологів. Наш тренінг направлений на розвиток професійної ідентичності молодих педагогів, які тільки розпочали свій шлях в професії.

На заняттях в процесі виконання вправ молоді викладачі мають змогу замислитись над цінностями обраної професії, узгодити професійну Я-концепцію (Я-образ та самооцінку), проаналізувати та розвинути професійно важливі якості, сформувані позитивне ставлення до суб'єктів навчально-виховного процесу, професійно удосконалитися шляхом творчого вирішення типових для шкільної практики ситуацій, розвинути вміння знаходити правильні рішення та не допускати помилок.

Тренінг складається з чотирьох занять, тривалість кожного – три години . Проводиться в спеціально підготовленому приміщенні. Передбачає можливість вільного переміщення учасників, наявність необхідного обладнання (столи, стільці, фліп-чарт, фломастери, олівці, маркери, стікери), перерви на каву-брейк (15 хвилин).

Заняття включали певні компоненти/вправи: вступ, правила, знайомство, очікування, основну частину (блок визначення та актуалізації проблеми, блок пошуку шляхів вирішення проблеми та надання необхідної для цього інформації, блок розвитку практичних навичок), рухавки, оцінка-аналіз, прощання.

До складу занять, більша частина вправ в якому спрямована на розвиток в учасників професійної ідентичності, включено також завдання з розвитку творчості, що сприяє професійно-творчому становленню молодих педагогів.

Заняття 1.

Мета: створити сприятливі умови для роботи тренінгової групи, ознайомити учасників з головними принципами проведення тренінгових занять, прийняти правила роботи групи, ознайомити з поняттям «професійна ідентичність», актуалізувати досвід, сприяти рефлексії та вербалізації життєвих та професійних цінностей та принципів.

1. Вправа «Візитівка».

Мета: сприяти знайомству учасників

Час: 5 хв.

Матеріали: олівці, фломастери.

Процедура: учасники розміщуються на стільцях. Тренер пропонує кожному зробити графічне зображення візитівки, на якій вказати ім'я, та придумати на першу літеру ім'я слово, яке характеризує Вас, як людину (особистість).

2. «Правила групи»

У кожній тренінговій групі можуть бути свої правила, але ті, про яких будемо говорити ми, повинні лежати в основі нашої роботи.

Ці правила є універсальними. Ще раз коротко повторимо ці правила:

- довірчий стиль спілкування;
- спілкування за принципом «тут і тепер»;
- персоніфікація висловлень;
- щирість у спілкуванні;
- конфіденційність усього, що відбувається в групі;
- визначення сильних сторін особистості;
- неприпустимість безпосередніх оцінок людину;
- різноманітність контактів і спілкування з різними людьми;
- активна участь в тому, що відбувається;
- повага промовця.

Інформаційний блок.

Поняття «професійна ідентичність» трактують як:

- ✓ «багатовимірний інтегративний феномен, що забезпечує людині цілісність, тотожність та визначеність в професійній діяльності»,
- ✓ «результат професійного самовизначення, персоналізації та самоорганізації, певний ступінь ототожнення - диференціації себе зі Справою та Іншими»,
- ✓ «стійке узгодження основних елементів професійного процесу»,
- ✓ «компонент особистісної ідентичності, що забезпечує професійну адаптацію»,
- ✓ «різний ступінь усвідомлення особистістю приналежності до певної професійної спільноти»,
- ✓ провідна характеристика професійного розвитку особистості, ступінь визнання себе в якості професіонала,

- ✓ усвідомлення своєї totoжності з професійним образом «Я»,
- ✓ «інтегративне поняття, що виявляє взаємозв'язок когнітивних, мотиваційних та ціннісних особистісних якостей»,
- ✓ «автентичне занурення у професійну самореалізацію та результат успішного процесу самоактуалізації».

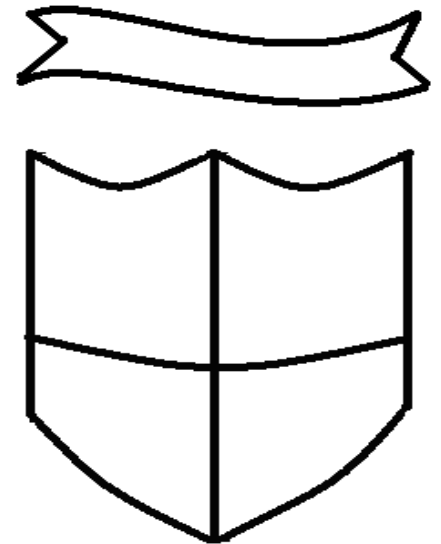
3. Вправа «Мій професійний герб та моє професійне кредо»

Мета: актуалізація власного професійного та особистісного досвіду.

Час: 30 хв.

Матеріали: бланки з зображенням щита, олівці, фломастери.

Процедура: Учасникам роздаються бланки «Герб та девіз». Їм пропонується заповнити поля герба відповідними символами, що найточніше передає зміст кожного поля: перше – «Я як педагог»; друге – «Мої учні»; третє – «Я очима моїх учнів»; четверте – «Моя професійна мрія».

На смужці необхідно написати фразу, яка б могла слугувати особистим професійним девізом (професійним кредо). Це може бути як відомий вислів, так і фраза, придумана самим учасником.

4. Вправа «Життєвий та професійний кодекс педагога».

Мета: рефлексія та вербалізація життєвих та професійних цінностей та принципів.

Час: 30 хв.

Обладнання: картки з зображенням приголосних та голосних букв українського алфавіту.

Хід вправи: Картки розподіляються між учасниками групи. Завдання для учасників – сформулювати декілька значущих для них особисто та світу в цілому життєвих та професійних правил, які б розпочиналися на букви, написані на картках. По закінченні роботи групі пропонується прочитати сформульовані закони, дотримуючись алфавітного порядку. Таким чином, групою створюється єдиний життєвий та професійний кодекс педагога.

5. Вправа на самостійне швидке зняття напруження в 12 точках.

Мета: зняття напруження, що виникло в процесі роботи.

Час: 5 хв.

Хід вправи: Для зняття напруження необхідно почати повільні кругові рухи очима – двічі в одному напрямку і двічі в іншому. Сконцентрувати увагу на віддаленому предметі, а потім переключити її на предмет, що знаходиться близько. Насупитися, напружуючи м'язи коло очей, а потім розслабитись. Після цього кілька разів широко позіхнути. Розслабити шию, спочатку похитавши головою, а потім покрутивши нею зі сторони в сторону. Підняти плечі до рівня вух і повільно опустити. Розслабити зап'ястя і покрутити ними. Стиснути і розтиснути кулаки, розслаблюючи кисті рук. Зробити три глибокі вдихи і м'яко прогнутися в хребті вперед – назад, із сторони в сторону. Напружте і розслабте сідниці, а потім ікри ніг. Покрутіть ступнями, стисніть пальці ніг таким чином, щоб ступні вигнулися догори. Після виконання цієї вправи, ваше тіло звільниться від напруження в 12 основних точках.

6. Вправа «Зіркова година»

Мета: розвиток позитивної складової емоційного компонента професійної спрямованості.

Обладнання: приналежності для письма.

Хід вправи: Учасникам пропонується протягом 7-10 хвилин виділити 3-5 найбільш характерних для професії педагога радощів (заради чого взагалі живуть представники цієї професії, що для них є найважливішим в житті та роботі).

По закінченні запропонованого часу кожний учасник розповідає про ті радощі, які він виділив (можна показати за допомогою пантоміміки, а інші учасники - відгадують).

Під час обговорення учасники уточнюють, висловлюють свої думки.

7. Завершення речення.

Мета: забезпечити зворотній зв'язок щодо основних моментів вивченого матеріалу.

Час: 15 - 20 хв.

Матеріали: приналежності для письма.

Процедура: тренер демонструє учасникам записані на фліп – чарті або дошці 4-5 незакінчених речень, наприклад, «Я дізнався що...», «Мене здивувало, що...», «Мені сподобалось, що», «Можливо, було б краще, якби...» тощо; пропонує кожному учаснику записати свої відповіді і здати тренеру. Якщо дозволяє регламент, корисно, щоб кожен учасник по черзі повідомив свої записи групі.

Заняття 2:

Мета: закріпити активний стиль спілкування, сприяти закріпленню навичок самоаналізу, сприяти розвитку комунікативних вмінь, усвідомленню себе в системі професійного та особистісного спілкування

1. Вправа «Долоні».

Мета: визначення емоційного стану учасників тренінгу, готовності до активної роботи.

Час: 5 хв.

Матеріали: відсутні.

Хід вправи: учасники, сидячи на своїх місцях, кладуть долоні на стіл, обираючи один з варіантів: 1) якщо людина перебуває в позитивному емоційному стані, готова до активної роботи - долоні кистей рук повернуті в гору; 2) якщо в неї поганий настрій, самопочуття, відсутність бажання до активної роботи – долоні кистей рук повернуті донизу; 3) якщо людина переживає різні емоції, має середній рівень готовності до праці, вона одну кисть повертає долонею догори, іншу – донизу.

2. Вправа «Людина на своєму місці».

Мета: самостійний аналіз плюсів та мінусів у студентських та професійних ролях.

Час: 30 хв.

Матеріали: папір формату А-4, фломастери, олівці.

Хід вправи: Учасники поділяються на дві команди. Перша виступає від імені студентів, інша – від імені фахівців. Роздаються листи паперу форматом А-4, на яких команда «студентів» малює картину на тему: «Чудовий час студентства», а команда «професіоналів» – «Чудова пора професійної зрілості». Потім кожна

команда на звороті свого аркуша (верхня його половина) перераховує 6 атрибутів студентства або 6 атрибутів професійної зрілості. Найважливіший, на думку команди, компонент група виділяє (підкреслює). Через 15-20 хвилин роботи команди обмінюються папірцями. Інша команда, в нижній вільній частині отриманого аркуша записує 6 мінусів вказаного вікового періоду а найголовніший мінус виділяють (підкреслюють). Надалі команди демонструють свою творчість та проговорюють плюси та мінуси тієї чи іншої ролі. Ведучий ставить питання про те, в якому віці кожний з учасників захоче (захотів) відмовитися від плюсів студентства, взяти (взяв) на себе роль професіонала, а також просить «студентів» вказати свої особистісні особливості, які дозволять їм досягти успішної професійної зрілості.

Обговорення:

В якому віці плюси студентства будуть відчуватися найменше? Чому?

Які необхідні професійно-важливі якості у вас вже сформовані?

Ведучий, підводячи підсумки, каже, що найбільш привабливе знайдено учасниками в періоді студентства і що - в періоді професійної зрілості, а також звертає увагу на те, який вік та які якості учасники групи вказували найбільш часто.

3. Вправа «Трактування».

Мета: пошук альтернативного погляду на подію, розвиток навичок емпатії.

Час: 15 хв.

Обладнання: картки з позначенням дійових осіб.

Хід вправи: Учасникам, які об'єднуються в групи по 4-5 чоловік, зачитується ситуація (яка не має закінчення).

«Підліток, намагаючись вразити однолітків та підвищити в їх очах свою значущість, приніс до класу папугу, що вміє говорити. Під час пояснення вчителем нової теми птах вирвався з рук хазяїна ...».

Учасників просять описати ситуацію очима різних персонажів:

1. Безпосередньо задіяних героїв (підліток, папуга, вчителька, дівчина, закохана в головного героя, рибки з акваріума, скелет в шафі тощо).

2. Стороннього спостерігача, що опинився поруч (прохожий на вулиці, директор школи тощо).
3. Газетний репортер.
4. Представник ГРІНПС.

Обговорення:

Які варіанти трактовки подій були найбільш оригінальні, незвичайні?

В яких життєвих ситуаціях важливе вміння подивитися на подію під іншим кутом, поставивши себе на місце інших учасників?

На що більше зверталась увага під час трактування подій – на особливості особистості того, хто в них потрапив, чи на вплив ситуації, в якій він опинився?

(Згідно результатів психологічних досліджень, поведінка людини визначається якостями його особистості лише на 30%, а на 70% - особливостями ситуації, в якій він знаходиться).

Чим ми схильні пояснювати причини поведінки інших людей в реальних життєвих ситуаціях?

4. Вправа «Дерево мого "Я"»

Мета. Усвідомлення себе в системі професійного та особистісного спілкування; усвідомлення професійних утруднень.

Час: 15-20 хв.

Хід вправи: Ведучий: «Давайте здійснемо екскурсію вглиб власного "Я". Це "Я" можна зобразити у вигляді дерева з різними гілочками і коренями. Корені - це підгруддя, на яке ви спираєтеся у вашому житті, в т.ч. професійному. Стовбур, гілки – це ваші професійно-особистісні якості, що ведуть вас по життю, в т.ч. педагогічному. Це основні ваші гідності, що допомагають вашому професійному зростанню. Вони можуть бути пишні, повні життя, а можуть засихати. Які причини можливого ураження вашого дерева? Вони зовнішні чи внутрішні? Кульки омели, яка паразитує на дереві, дупла позначатимуть ті недоліки, які заважають вам у професійному зростанні. Якими вони будуть? Позначте їх у відповідних місцях дерева. Які зовнішні «процеси», «об'єкти» сприяють або перешкоджають вашому професійному становленню, включенню в професійну спільноту? Намалюйте їх. Чи є на вашому дереві плоди. Що вони позначають?».

Після індивідуальної роботи, учасники об'єднуються в групи:

1 – зображує узагальнений образ «Я - професіонал», вказуючи якості, об'єкти, які сприяють професійному становленню, самореалізації тощо.

2 – зображує узагальнений образ «Перешкоди становлення мого професійного Я», вказуючи якості, об'єкти, які перешкоджають професійному становленню, самореалізації тощо.

5. Вправа «Порахуємо»

Мета: підтримати працездатність.

Час: 5 хв.

Хід вправи: Учасникам, які розміщуються по колу ведучий пропонує порахувати: один, два, три і т.д. «Перший почне рахувати, а наступний (за годинниковою стрілкою) продовжить. Рахувати потрібно якомога швидше. В процесі рахунку, необхідно пам'ятати про одну умову: замість промовляння числа, в яке входить цифра 4, ви повинні плескати в долоні. Той, хто помиляється, вибуває з гри. Будьте уважні. Після проходження першого кола, ведучий розширює завдання: замість промовляння числа, в яке входить цифра 9, ви повинні вхопити себе за ніс, замість промовляння числа, в яке входить цифра 4, ви повинні продовжувати плескати в долоні.

6. Вправа «16 асоціацій».

Мета: виявлення асоціативних уявлень про роботу та перешкод до задоволення від роботи; аналіз напрямків для професійного зростання.

Час: 60 хв.

Матеріали: листи формату А4, фломастери (олівці) за кількістю учасників.

Хід вправи:

Горизонтально покладений лист формату А4 ділиться на 5 рівних вертикальних колонок. В першій колонці записуються 16 асоціацій на слова «моя робота». В другу колонку пишемо асоціації на слова з першої колонки, попарно їх об'єднуючи: асоціація на перше і друге слово, асоціація на третє і четверте слово, потім — на п'яте і шосте і т.д. Таким чином, в другій колонці отримуємо вже вісім асоціацій. В третій колонці процедура повторюється, і ми отримуємо 4 слова. Продовжуємо до тих пір, поки в останнім, п'ятій колонці не залишиться

тільки одна асоціація. Її також необхідно зобразити у вигляді схематичного малюнка.

Тепер у кожного є два зображення - малюнок перешкоди до задоволення від роботи і образне асоціативне уявлення про саму роботу.

Обговорення та порівняння малюнків, виділення спільні елементів, аналіз сильних і слабких рис та можливих напрямків для росту.

7. Вправа «Професійне "Я"»

Мета: Підвищення самооцінки; гармонізація емоційного стану; розвиток позитивної концепції «Я-педагог».

Час: 10-15 хв.

Хід вправи: На окремому листі пропонується намалювати сонце так, як його малюють діти: «У кружечку напишіть власне ім'я або намалюйте себе як педагога. Біля кожного променя напишіть що-небудь гарне про себе з професійної точки зору. Задача - написати про себе якнайкраще. Покладіть цей листочок у свій щоденник і, якщо у вас з'явиться нова якість, додайте промінчик до сонця».

8. Вправа «Долоні».

Мета: визначення емоційного стану учасників наприкінці тренінгового заняття.

Чи змінився емоційний стан учасників?

Що сподобалось?

Чого було забагато?

Заняття 3.

Мета: розширення знань про способи, мотиви, роль інших людей в процесі професійного становлення, та місце професії в житті учасників тренінгу; розвиток пізнавальної діяльності та аналіз образу власного Я.

1. Вправа «Побажання».

Мета: поглиблення емоційних зв'язків між учасниками, налаштування на активну роботу.

Час: 5 хв.

Матеріали: м'яч або м'яка іграшка.

Хід вправи: учасники кидають один одному м'яч, бажаючи чогось приємного на час заняття. Наприклад, «радості», «творчого натхнення» тощо. Побажання повинні бути короткі (1-2 слова). М'яч повинен потрапити до кожного учасника. Ведучий пильнує, щоб кожний з учасників отримав приємні слова.

2. Вправа «Інтерв'ю»

Мета: знайомство з особливостями професійного становлення учасників тренінгу.

Час: 15-20 хв.

Матеріали: відсутні.

Хід вправи: Ведучий пропонує учасникам об'єднатися в пари. Один з учасників протягом 1 хв. бере інтерв'ю в іншого, задаючи питання, що стосуються його професійного становлення та ролі професії в його житті. За сигналом ведучого учасники обмінюються ролями. По закінченні проведення інтерв'ю обома учасниками, один з них стає за спиною в іншого та від імені учасника, який сидить, починає розповідати про нього. Потім учасники міняються місцями.

По закінченні проведення вправи проводиться обговорення.

3. Вправа «Мій сьогоднішній вибір».

Мета: Оцінювання педагогічної позиції учасників.

Час: 15-20 хв.

Обладнання: маркер, папір формат А-2 (або дошка).

Хід вправи: Ведучий ставить на дошці (фліп-чарті) крапку, біля якої пише: «Я».

Від крапки проводить лінії, кількість яких дорівнює числу учасників.

По черзі, кожний з них підходить до дошки і пише на кінці однієї з вільних ліній ім'я того учасника з групи, якого б він обрав своїм викладачем. Заздалегідь слід пояснити, що не варто орієнтуватися на дружні зв'язки або міжособистісну симпатію. Ідеться лише про професійні стосунки (оцінюється педагогічна позиція члена групи).

Після здійснення вибору, кожний учасник пояснює свою позицію.

Після обговорення тренер обов'язково зауважує, що незначна кількість або відсутність вибору в того чи іншого учасника не свідчить про низьке поцінування його групою. Очевидно, на цьому етапі професійного

становлення молодий педагог не мав змоги проявити себе в педагогічній діяльності. Такому учаснику пропонується провести самоаналіз «Що треба зробити, щоб люди бачили в мені педагога».

Цю вправу можна проводити тільки тоді, коли в групі встановлено відверті стосунки, а самі студенти можуть обговорювати свої успіхи або невдачі без психологічних ускладнень.

4. Вправа «Мотиваційна складова в професійній діяльності».

Мета: В процесі проведення даної вправи вирішується завдання осмислення відмінностей в цілях професійної діяльності на початку кар'єри і в процесі накопичення професійного досвіду.

Час: 30 хв.

Обладнання: аркуші форматом А-4, фломастери (олівці).

Хід вправи: Ця вправа може проводитись в двох варіантах.

Перший варіант. Невеликий аркуш ділиться на три частини. Присутнім пропонується відповісти на запитання «Для чого ви працюєте?» з позиції минулого, теперішнього, майбутнього: початок професійної діяльності; в даний час; через 5 років.

Другий варіант. Намалювати три малюнки на тему: «Я працюю вчителем»: початок професійної діяльності; в даний час; через 5 років.

Присутні діляться, в першу чергу, власними враженнями від своїх записів або малюнків. Важливо, щоб вони самі змогли побачити можливі відмінності в змісті, кольоровій гамі зображеного.

5. Вправа «Оплески».

Мета: розім'яти м'язи, відпочити.

Час: 5 хвилин.

Обладнання: відсутнє.

Хід вправи: тренер розміщує учасників на стільцях по колу, послідовно кілька разів пропонує підвестися тим, хто має певне вміння чи якість, щось любить або бажає чомусь навчитися; інші учасники групи активно аплодують тим, хто підвівся. (Наприклад, «Підведіться з міста всі ті, хто вміє вишивати»). Оплески!

«Підвідіться з міста всі ті, хто вмiє кататися на гiрських лижах». Оплески! тощо).

6. Метод активного навчання «Алфавiт»

Мета: Розвиток мислення, iнтелекту, свiдомостi учасникiв через органiзацiю процесiв мислєдiяльностi, смислотворчостi i творчої пiзнавальної дiяльностi.

Час: 30 хвилин.

Обладнання:

- технологiчна карта: лист ватману, на якому зверху униз iз лiвої сторони записаний маркером алфавiт (за винятком букв, iз яких не можуть починатися слова);
- 2-4 маркера рiзних кольорiв.

Хiд вправи: На дощцi або стiнi розмiщується технологiчна карта.

На першому етапi («Смислотворчiсть») вєдучий учасникам розкрити змiст дослiджуваного поняття (у нашому прикладi це «професiйна iдентичнiсть»), заповнивши технологiчну карту (вписати маркером у кожний рядок вiдповiдної букви алфавiту слова, що починаються з цiєї букви i розкривають змiст поняття, що дослiджується). По черзi кожному учаснику (або одночасно двом учасникам) пропонується вписати в технологiчну карту свої поняття. Кожний учасник може записати вiд одного до декiлькох понять. Той учасник, що записує своє поняття на технологiчну карту, промовляє його вголос.

Заповнення технологiчної карти закiнчується тодi, коли бiля неї побували всi учасники не менше одного разу i коли на кожну букву алфавiту на технологiчнiй картi записане хоча б одне слово-поняття.

Наприклад, так може бути заповнена технологiчна карта з поняттям «професiйна iдентичнiсть»:

А	Адаптацiя
Б	Бажання, багатовимiрнiсть
В	Визначенiсть в професiї
Г	Група професiйна
Д	Дiя, дiяльнiсть

I	Інтеграція
і т.д.	

На другому етапі («Аналітичному») учасникам пропонується з усіх записаних на технологічній карті слів виділити три, що найбільше відбивають сутність досліджуваного поняття. Вибір кожного учасника технології ведучий відзначає на технологічній карті точкою («плюсом» або іншим знаком), поставленої над обраним словом. Після того як відзначений вибір всіх учасників технології (у тому числі і ведучого), останній називає слова, що одержали найбільше число виборів, і підкреслює їх маркером. Виділені поняття - це думка групи про сутність досліджуваного поняття.

На третьому, «Рефлексивному» етапі реалізація методу закінчується аналізом діяльності учасників, їхньої взаємодії. Алгоритм рефлексії може бути таким:

- зафіксувати стан свого знання про досліджуване поняття, наскільки воно змінилося;
- визначити причини цього стану;
- оцінити свою діяльність і важливість цього методу для себе. При організації рефлексії, ведучий пропонує учасникам методу висловитися.

7. Вправа «Валіза, кошук, м'ясорубка».

Мета: забезпечення зворотного зв'язку.

Час: 5 хв.

Хід проведення: Учасникам пропонується три великих аркуші, на одному з них намальована валіза, на іншому – кошук для сміття, на останньому - м'ясорубка. На жовтому листочку, який прикріплюється до плакату з зображенням валізи, необхідно намалювати той важливий момент, який учасник отримав під час роботи в групі, хоче забрати з собою і використати в своїй діяльності. На синьому листочку – те, що виявилось непотрібним, некорисним, те, що можна відправити в «кошук для сміття». Сірий листочок - це те, що виявилось потрібним, не готовим до використання в своїй роботі. Таким чином, те, що треба домислити, допрацювати, «докрутити» відправляється на аркуш з зображенням м'ясорубки.

Листочки пишуться анонімно і приклеюються учасниками самостійно.

Заняття 4.

Мета: поглиблення знань про педагогічну творчість в контексті професійної ідентичності.

1. Вправа «Компліменти».

Мета: встановлення зворотного зв'язку (позитивного та підтримуючого за характером) між учасниками тренінгу в більш персоніфікованій формі; поглиблення емоційних зв'язків між учасниками, налаштування на активну роботу.

Час: 5 хв.

Матеріали: відсутні.

Хід вправи: Виконується в загальному колі, стоячи. Учасники промовляють один одному компліменти, охоплюючи всіх своєю увагою.

Інформаційний блок. Педагогічна творчість.

В педагогічній енциклопедії Ю. А. Самаріна педагогічна творчість визначається як форма активності та самостійної діяльності.

Творчий педагог завжди є дослідником, готовим працювати в нових умовах. Він здатний бачити проблеми і знаходити оптимальні дидактичні, виховні, методичні та інші педагогічні рішення.[6]

Результатом узагальнення досліджень вчених, таких як В. П. Кузьміна, В. П. Вахтеров, С. Т. Щацький є виділення особливостей педагогічної творчості:

- основним продуктом творчості є створення нового в собі самому;
- об'єктом і результатом педагогічної творчості є жива особистість;
- особистість та інструмент творчості співпадають;
- творча діяльність жорстко обмежена в часі і насичена імпровізацією, її результати суттєво усунені в часі;
- педагогічна творчість – це завжди співтворчість [5].

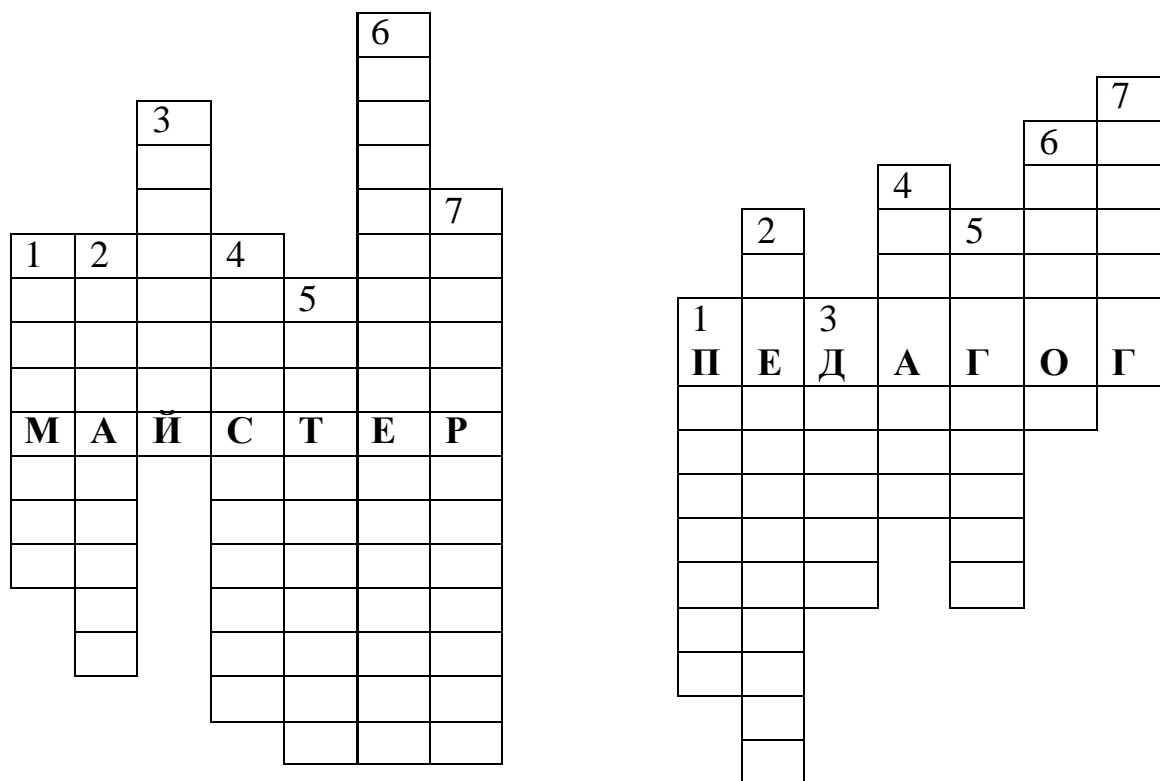
2. Кросворд «Педагогічна майстерність».

Мета: активізація мисленевої діяльності, розширення знань про складові педагогічної майстерності.

Час: 15-20 хв.

Матеріали: роздруковані кросворди на листі форматом А-4.

Хід вправи: Учасникам пропонується об'єднатися в групи для розгадування кросворда. По закінченні роботи, тренер розміщує кросворди на дошці, вказуючи на зв'язок центральних понять «майстер» - «педагог» в педагогічній майстерності.

Питання та відповіді до кросворду «Майстер».

- 1.Здатність активно впливати на іншу особистість (динамізм).
- 2.Аналіз власного внутрішнього світу, своєї діяльності (самоаналіз).
- 3.Звичайна рольова позиція педагога, що свідчить про налаштування на ділову взаємодію (за класифікацією Е.Берна) (дорослий).
- 4.Спонукальний прийом педагогічного впливу (авансування).
- 5.Виразальні рухи всього тіла або окремої її частини, пластика тіла (пантоміміка).
- 6.Професійно-особистісна якість, здатність педагога, що характеризується потребою в спілкуванні, готовністю легко вступати в контакт, викликати позитивні емоції у співрозмовника (комунікабельність).
- 7.Стиль керівництва, що ґрунтується на глибокій повазі до особистості кожного (демократичний).

Питання та відповіді до кросворду «Педагог».

1. Прийом педагогічного впливу (прохання).
2. Здатність до творчості, спроможність генерувати ідеї (креативність).
3. Техніка мовлення, що полягає в чіткій вимові звуків, слів, фраз (дикція).
4. Розуміння відносин, почуттів, психічних станів іншої особи в формі співпереживання (емпатія).
5. Психічний вплив однієї особи на іншу (чи групу осіб), розрахований на некритичне сприйняття і прийняття слів, висловлених в них думок і волі (сугестія).
6. Доброзичливо-глузливе ставлення до чого-небудь, спрямоване на викриття вад (гумор).
7. Специфічна форма спілкування, що здійснюється в вигляді словесного обміну репліками між співрозмовниками (діалог).

Обговорення:

Чи можете Ви назвати приклади проявів педагогічної творчості з досвіду (власного або своїх колег)?

Які індивідуальні властивості та суспільні умови сприяють, а які перешкоджають проявам творчості?

Які ознаки педагогічної майстерності, крім запропонованих в кросворді, ви можете назвати ще?

3. Вправа «Автопортрет»

Мета: зображення власного образу Я, порівняння власного образу Я з прийняттям його іншими.

Час: 60 хв.

Обладнання: аркуші формат А-4, олівці, фломастери.

Хід вправи: Ведучий пропонує учасникам уявити себе відомими художниками, яким запропонували взяти участь у престижній виставці та надати власний автопортрет. Готового автопортрету немає, тому всі учасники розмішуються по приміщенню, щоб його написати. Автопортрет може бути виконаний в будь-якому художньому напрямку: абстракціонізм, реалізм, кубізм, символізм, тощо. Так як процес творчості дуже інтимний, при написанні портретів художники не

повинні спілкуватися і показувати свої роботи. Підписувати роботи також не потрібно. По закінченні роботи, ведучий збирає їх.

Ведучий: «А тепер давайте уявимо, що на цю престижну виставку, запросили мистецтвознавців – експертів, яких попросили за манерою письма з'ясувати автора портрета» (тренер роздає роботи таким чином, щоб автор не отримав свій портрет). Після того, як мистецтвознавці визначають автора, тобто підпишуть його прізвище на роботі, учасники сідають в вузьке коло. Мистецтвознавці, по черзі представляють портрети, пояснюють, чому саме вони поставили той чи інший підпис. Тренер просить авторів не коментувати «мистецтвознавців» і не вказувати на правильність чи неправильність їх визначення. Будь хто може задавати «мистецтвознавцю» уточнюючі питання. По закінченню представлених всіх робіт, тренер бере автопортрети і по черзі кладе їх в центр кола, запитуючи: «Чий це автопортрет?».

Після визначення всіх «авторів» проводиться обговорення.

4. Тест «Який ваш творчий потенціал?»

У поданому тесті оберіть один із варіантів відповіді.

1. **Чи вважаєте ви, що світ, який вас оточує, може бути поліпшений?**

а) так; б) ні, він і так гарний; в) так, але тільки в дечому.

2. **Чи гадаєте ви, що можете брати участь у значних змінах довколишнього світу?**

а) так, у більшості випадків; б) ні; в) так, у деяких випадках.

3. **Чи вважаєте ви, що деякі з ваших ідей зумовили б значний прогрес у тій галузі діяльності, в якій ви працюєте?**

а) так; б) так, за сприятливих обставин; в) лише певною мірою.

4. **Чи вважаєте ви, що в майбутньому відіграватимете таку важливу роль, що зможете щось принципово змінити:**

а) так, напевно; б) це малоймовірно; в) можливо.

5. **Коли ви вирішуєте розпочати якусь справу, чи думаєте, що здійснисте своє починання?**

а) так; б) часто думаєте, що не зумієте; в) так, часто.

6. **Чи відчуваєте ви бажання узятися за справу, якої абсолютно не знаєте?**

а) так, невідоме вас приваблює; б) невідоме вас не цікавить; в) усе залежить від характеру цієї справи.

7. Вам довелося взятися за незнайому справу. Чи відчуваєте ви бажання досягти в ній досконалості?

а) так; б) будете вдоволені тим, чого встигли досягти; в) так, але тільки якщо вам це подобається.

8. Якщо справа, яку ви не знаєте, вам подобається, чи хочете ви знати про неї все?

а) так; б) ні, ви хочете навчитися лише найголовнішого; в) ні, ви бажаєте лише задовольнити свою допитливість.

9. Коли вас спіткає невдача, то:

а) певний час наполягаєте на своєму, всупереч здоровому глузду; б) облишите цю справу (розумієте, що вона нереальна); в) продовжуєте робити свою справу, навіть коли стає очевидним, що перешкоди нездоланні.

10. На вашу думку, професію слід обирати, виходячи із:

а) своїх можливостей, дальших перспектив для себе; б) стабільності, значущості, важливості професії, потреби в ній; в) переваг, які вона забезпечує.

11. Чи могли б ви, мандруючи, легко орієнтуватися в маршруті, яким уже пройшли?

а) так; б) ні, боїтеся збитися з дороги; в) так, але тільки там, де місцевість сподобалася і запам'яталася.

12. Чи зможете ви зразу після якоїсь бесіди пригадати все, про що говорилося?

а) так, з легкістю; б) усе пригадати не зможете; в) запам'ятовується лише те, що вас цікавить.

13. Коли ви чуєте слово незнайомою вам мовою, то можете повторити його за складами, без помилок, навіть не знаючи його значення:

а) так, без утруднень; б) так, якщо слово це легко запам'ятати; в) повторите, але не зовсім правильно.

14. У вільний час ви волієте:

а) залишитися наодинці, поміркувати; б) перебувати в компанії; в) вам байдуже, чи будете ви самі, чи в компанії.

15. Ви виконуєте якусь справу. Вирішуєте припинити це заняття лише тоді, коли:

а) справу завершено, вона здається відмінно виконаною; б) ви більш-менш задоволені;

в) вам ще не все вдалося зробити.

16. Коли ви сам(а):

а) любите мріяти про якісь, навіть, можливо, абстрактні речі; б) будь-якою ціною прагнете знайти собі конкретне завдання; в) іноді любите помріяти, але про речі, пов'язані з вашою роботою.

17. Коли якась ідея захоплює вас, то ви починаєте думати про неї:

а) незалежно від того, де і з ким ви перебуваєте; б) ви не можете робити цього лише наодинці; в) лише там, де буде не дуже гамірно.

18. Коли ви обстоюєте якусь ідею:

а) можете відмовитися від неї, якщо вислухаєте переконливі аргументи опонентів; б) залишитесь при своїй думці, хоч би які аргументи вислухали; в) зміните свою думку, якщо опір виявиться надто сильним.

Після запису відповідей підрахуйте бали, які ви набрали: за відповідь «а» — 3 бали, за відповідь «б» — 1, за відповідь «в» — 2 бали.

Питання

1,6,7,8 визначають межі вашої допитливості; 2,3,4, 5 — віру в себе; 9, 15 — стабільність;

10 — амбіційність; 12, 13 — слухову пам'ять; 14 — ваше прагнення бути незалежним; 16, 17 — здатність абстрагуватися; 11, 18 — міру зосередженості.

Саме ці здібності і становлять головні якості творчого потенціалу.

Загальна сума набраних балів розкриє рівень вашого творчого потенціалу:

49 і більше балів — ви маєте значний творчий потенціал, який надає вам великий вибір творчих можливостей. Якщо ви зможете застосувати ваші здібності, то вам доступні різні форми творчості.

20 — 48 балів — у вас нормальний творчий потенціал. Ви наділені тими якостями, які дають вам змогу творити, проте у вас є й проблеми, що гальмують процес творчості. Принаймні ваш потенціал дасть вам змогу творчо виявити себе, якщо ви, звичайно, цього побажаєте.

23 і менше балів. Ваш творчий потенціал, на жаль, невеликий. Проте, можливо, ви просто недооцінюєте себе, свої здібності? Брак віри в свої сили може викликати у вас думки, що ви взагалі не здатні до творчості. Позбудьтеся цього і таким чином розв'яжіть проблему.

5. Вправа «Скріпки».

Мета: пошук шляхів творчого удосконалення виконання знайомих дій.

Час: 10 хв.

Обладнання: скріпки.

Хід вправи: Учасники поділяються на підгрупи по 5-6 чоловік. В кожного з них по чотири скріпки. Перше завдання: якомога скоріше скласти з них ланцюжок (один на кожену підгрупу, використавши всі скріпки). Ведучий фіксує мінімальний та максимальний час, який був витрачений на виконання завдання. Друге завдання: якомога швидше розібрати ланцюжок. Після виконання завдання учасникам надається 1 хвилина для обговорення та пошуку методів прискорення виконання завдання. Ведучий пропонує повторити виконання завдання, фіксуючи максимальний і мінімальний час. По закінченні другої спроби, результати порівнюються.

Обговорення:

Наскільки швидко вдалося виконати вправу вдруге?

З чим пов'язане прискорення – з тим, що пройшло тренування чи з тим, що був винайдений більш ефективний спосіб діяльності, чітка координація дій учасників?

Наскільки реально спланувати діяльність, розподілити дії?

5. Вправа «Творче життя»

Мета: перенесення розгляду проблем креативності в область щоденних життєвих реалій.

Час: 15 хв.

Обладнання: маркери, листи формату А-3, А-2.

Хід вправи: Учасники об'єднуються в групи по 5-6 чол. та отримують завдання: «сформулювати перелік рекомендацій, які дозволять зробити більш творчим власне життя». В перелік бажано включити рекомендації щодо впровадження творчих підходів до професійного життя. Сформульовані рекомендації повинні бути реальними і мати можливість бути практично впроваджені більшістю учасників в життя. По закінченні виконання завдання листи розміщуються для ознайомлення всіма учасниками. Представники від кожної команди озвучують свої рекомендації та коротко пояснюють, як саме їх дотримання допоможе зробити власне життя більш творчим.

Для обговорення можна запропонувати рекомендації, створені фахівцями з психології креативності: регулярно виконуйте фізичні вправи; слідкуйте за тим, щоб ваша дієта була різноманітною і збалансованою; опануйте техніки релаксації та медитації; удосконалюйте впевненість в собі; ведіть щоденник, робіть замальовки, пишіть вірші, короткі оповідання та пісні; читайте художню літературу, розвивайте уяву; замислюйтеся про альтернативні способи використання предметів, з якими ви маєте справу в повсякденному житті; займіться живописом або скульптурою; відвідайте місця, що надихають; займіться справами, про які ви зазвичай не думали; намагайтеся бути більш спонтанними і товариськими; дивіться комедії і прагніть сформувати свій власний гумористичний стиль; слухайте класичну музику; регулярно шукайте способи вирватися з вашої «зони комфорту»; намагайтеся виконувати свої щоденні рутинні обов'язки різноманітними способами; заводьте нових друзів і розширюйте своє коло спілкування; думайте про себе як про творчу особистість; думайте про креативність як про спосіб існування; розвивайте бунтарські риси характеру; привчіть задавати собі питання: «А що якщо ...?»; не засиджуйтеся перед телевізором; дозвольте собі мріяти; не бійтеся опинитися неправим або зробити помилку; не виносьте поспішних суджень; цікавтеся абсолютно всім!

6. Вправа «Рефлексивна мішень» .

Мета: Підведення підсумків тренінгу.

Час: 5 хв.

Обладнання: шаблон «мішень» на аркуші ватману, кольорові олівці, фломастери.

Хід вправи: На аркуші ватману малюється мішень, яка ділиться на чотири (можна більше або менше) сектори. У кожному з секторів записуються параметри для рефлексії групової взаємодії, діяльності, що відбулись. Наприклад, 1-й сектор — оцінка змісту; 2-й сектор — оцінка форми, методів взаємодії; 3-й сектор — оцінка діяльності ведучого; 4-й сектор — оцінка власної діяльності.

Кожний учасник маркером або фломастером (ручкою, олівцем) чотири рази (по одному в кожний сектор) «стріляє» у мішень, роблячи мітку (крапку, «плюс» і т.д.). Мітка відповідає його оцінці результатів взаємодії, що відбулася. Якщо учасник дуже низько оцінює результати, то мітка ставиться їм в «молоко» або в поле «0» на мішені, якщо вище, то в поле «3». Якщо результати оцінюються дуже високо, то мітка ставиться в «яблучко», у поле «5» мішені.

Після того як кожний учасник взаємодії «вистрілив» (поставив чотири мітки) у рефлексивну мішень, вона вивіщується на загальний огляд і тренер організує її короткий аналіз

Аналіз результатів дає підстави стверджувати, що розроблений та проведений тренінг сприяв розширенню знань учасників тренінгу з питань професійної ідентичності; поглибленню їх знань щодо передумов та компонентів професійного становлення та розвитку; розширенню системи уявлень учасників про власний образ Я-професіонал; визначенню їх пріоритетів у професійної діяльності тощо, і, відповідно, може розглядатися як один з чинників професійного становлення молодих педагогів.

Література:

- 1.Анн Л.Ф. Психологический тренинг с подростками. СПб., 2003.
- 2.Грецов А.Г. Тренинг общения для подростков. —СПб.:Питер, 2006. —160 с.: ил.
- 3.Ермолаева Е.П. Преобразующие и идентификационные аспекты Профессиогенеза / Е.П. Ермолаева //Психологический журнал. — 1998. — Т.19, — №4. — С. 80-87.

- 4.Зубкова І.Я. Динаміка Я-образу вчителя-професіонала: автореф.дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Вікова та педагогічна психологія»/І.Ю.Зубкова – Київ, 2001.– 20 с.
- 5.Іванова В.В. Різноманітні підходи до визначення поняття “Готовність до педагогічної діяльності” Зб. Наук.праць Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики, вип.3, К.-1999, С.43-48.
- 6.Лосєва Н.М. Творчість у діяльності викладача вищого навчального закладу Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб.наук.пр. (Редкол.: Т.І.Сущенко (відповід.ред) та ін. –Київ-Запоріжжя. – 2002. –Вип.26. –464 с., С.64-70.
- 7.Педагогічна майстерність: Підручник/ І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; За ред.. І.А.Зязюна. – 3-тє вид., допов. І переробл. – К.: СПД Богданова А.М., 2008. – 376 с.
8. Фопель К. Психологические группы: Рабочие материалы для ведущего: Практическое пособие / Фопель Клаус// Пер. с нем. 3-е изд., стер. – М.: Генезис, 2001. – 256 с.: ил.
9. Психогимнастика в тренинге/Под ред. Н.Ю.Хрящевой. – СПб.: Речь, Институт Тренинга, 2001. – 256 с.
- 10.Черный Е.В. Профессиональная идентичность практического психолога / Е.В.Черный// Практична психологія і соціальна робота. – 2000. – № 8. – С.36.
11. Шнейдер Л.Б. Профессиональная идентичность: теория, эксперимент, тренинг: [учебное пособие]/ Л.Б.Шнейдер. – М. МСПИ; Воронеж НПО МОДЭК, 2004. – 600 с. – (Серия «Библиотека психолога»).